

Karolina Drela

Uniwersytet Szczeciński

Socjologia i inne nauki o pracy i bezrobociu – część II

Streszczenie:

Definicja bezrobocia ulega ewolucji. Pojęcie to wiąże się z innymi dyscyplinami naukowymi, współpracuje z nimi i jest nierozzerwalną częścią niektórych nauk. Należy też podkreślić, że jego skala zwiększa się wbrew coraz większym zainteresowaniem tematyką jego zwalczania. Zauważyć można, oprócz wielu definicji bezrobocia, także różnorodne definiowanie osoby bezrobotnej. Nie istnieje jedna uniwersalna definicja bezrobotnego, lecz w zależności od instytucji i na jakie potrzeby ją podającą. Dlatego można stwierdzić, że bezrobocie to bardzo poważny problem państwowy, społeczny i indywidualny osób nim dotkniętych. Istnieje zasadnicza różnica pomiędzy byciem bezrobotnym, pozbawionym pracy, od sytuacji, kiedy człowiek zostaje bezrobotnym dobrowolnie, czyli rezygnuje z pracy z zamiarem znalezienia lepszej i bardziej opłacalnej. Celem artykułu jest więc przedstawienie aspektów pracy i bezrobocia posługując się ujęciami różnych dyscyplin naukowych, zwracając szczególną uwagę na różnorodność definicji i podejść w określaniu osoby bezrobotnej.

Słowa kluczowe: praca, bezrobocie, rynek pracy

Wstęp

Zdecydowaną cechą obecnych czasów jest niestabilność, która wyraża się nieustannymi zmianami, często o wielkiej skali. Zmiany te dotyczą wszelkich obszarów życia. Przyczynia się do nich przede wszystkim rozwój techniki i technologii oraz globalizacja gospodarcza, stwarzając nowe szanse, ale i problemy. Sytuację tą trafnie opisuje stwierdzenie, iż „jedyną pewną rzeczą jest to, że wszystko jest niepewne”. Taki stan jest przyczyną poczucia dezorientacji, która utrudnia podejmowanie prawidłowych decyzji i osiągnięcie przez ludzi zamierzonych skutków. A przecież właściwe rozumienie realiów jest warunkiem skutecznego działania na każdym poziomie¹.

¹ E. Kwiatkowski, *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2007, s. 26.

Jednym ze strategicznych problemów ludzkości jest fakt, iż nieustanny rozwój techniki powoduje wzrost efektywności gospodarczej i zmniejsza zapotrzebowanie na miejsca pracy w sferze produkcji materialnej a powstające nowe miejsca pracy wymagają wyższych lub innych niż dotychczasowe, kwalifikacji. W nowoczesnej gospodarce rynkowej dużego znaczenia nabiera kapitał intelektualny, który podobnie jak kapitał finansowy stał się zasobem globalnym, pozbawionym wymiaru lokalnego. To między innymi powoduje niedopasowanie siły roboczej do wymagań rynku pracy, a w konsekwencji bezrobocie. Dlatego można stwierdzić, iż praca jest jednym z podstawowych czynników produkcji, jak również zasobem ludzkim, niezbędnym do wytworzenia dóbr i usług, a im większa specjalizacja pracy i im wyższe wymagane umiejętności, tym wkład pracy w wytworzenie dobra jest większy.

Celem artykułu jest więc przedstawienie aspektów pracy i bezrobocia posługując się ujęciami różnych dyscyplin naukowych. Ze względu na wymogi formalne, autor nie wyczerpał tematu, co postanawia kontynuować w kolejnych artykułach.

1. Bezrobocie i praca

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym i ekonomicznym, występującym w społeczeństwach określonego typu. Nie zawsze osoby niepracujące określano „bezrobotnymi”. Na przykład w społeczeństwach tradycyjnych istniały rozmaite instytucje, oparte na zasadach wspólnoty, nakazujące utrzymywanie tych osób np. w ramach grupy rodzinnej. Można także traktować bezrobocie jako zjawisko związane z instytucją Państwa, ze swoistym „upaństwowieniem” różnych sfer życia i z procesami industrializacji².

Zdefiniowanie bezrobocia jako problemu społecznego wynika z wysokiej rangi pracy w systemie wartości obowiązujących w danym społeczeństwie i z brakiem przyzwolenie (akceptacji) na pozostawanie poza pracą (z wyjątkiem ściśle określonych kategorii). Bezrobotni to osoby, które nie uczestniczą w pewnych typach stosunków społecznych, nie pełnią ról zawodowych, nie mogą też określać swojego statusu społecznego na podstawie wykonywanej pracy (różne rodzaje pracy mają różną „wartość” jako podstawa prestiżu społecznego).

Zjawisko bezrobocia należało do jednych z najważniejszych problemów społeczeństwa XX wieku i wiele wskazuje na to, że również wiek XXI wiek niewiele zmieni w tym względzie. Wysoka ranga problemu bezrobocia wynika z ekonomicznego,

² A. Karwińska, *Odkrywanie socjologii. Podręcznik dla ekonomistów*, PWN, Warszawa 2008, s. 245.

społecznego i politycznego znaczenia tego zjawiska. Bezrobocie nie tylko wpływa na standard życia ludności i dynamikę rozwoju gospodarczego, ale w istotnej mierze decyduje o nastrojach społecznych i popularności rządów³.

2. Uwarunkowania historyczne definicji bezrobocia

Bezrobocie jest stanem przeciwstawnym pracy rozumianej jako produkcyjna działalność zarobkowa. Jako stan przymusowej bezczynności przeciwstawia się ono również pracy rozumianej jako potrzeba świadczenia użytecznej aktywności.

Bezrobocie zawsze⁴ było zjawiskiem złożonym i nie poddawało się jednoznacznym interpretacjom. Jest to widoczne w samym źródłosłowie pojęcia w różnych językach europejskich. Francuskie słowo używane do określenia bezrobocia - *chômage* - występowało już w średniowieczu⁵. Słowo to wywodzi się z greckiego *kauma* (spiekota, palący upał) i łacińskiego *caumare* (odpoczynek w czasie dziennego upału, gorąca). Tak więc pojęcie *chômage* było pierwotnie związane z „odpoczynkiem”, czasem wolnym od zajęć. Dzisiejszy sens uzyskało ono nie wcześniej jak z końcem XIX wieku. Podobnie w języku angielskim słowo *unemployment* nie było w powszechnym użyciu przed końcem XIX stulecia. Wcześniej używano takich słów jak *want of employment* (chęć zatrudnienia) oraz *involuntary idleness* (mimowolna bezczynność).

Na przykład K. Marks też nie posługiwał się pojęciem „bezrobocie” (*Arbeitslosigkeit*) opisując bezrobotnych w *Kapitale*, używał pojęcia *die Unbeschäftigen* (bezczylny lub wolny od zajęć). Cytowane przykłady znaczenia różnych słów używanych przed końcem XIX wieku pokazują, że stan „pozostawania bez pracy” był początkowo postrzegany raczej jako problem jednostkowy, osobisty, niż jako problem społeczny oraz był neutralnie (tzn. bez ocen etycznych) określane jako sytuacja „bezczylności”⁶.

Bezrobocie zostało zdefiniowane jako problem społeczny dopiero po I wojnie światowej. Wiązało się z tym faktem przyjęcie przez instytucję państwa odpowiedzialności za sytuację ludzi pozbawionych, wbrew własnej woli, możliwości za-

³ E. Kwiatkowski, *Bezrobocie...*, op. cit., s. 7.

⁴ Słowo „zawsze” odnosi się w powyższym zdaniu do okresu kształtowania się wolnorynkowego kapitalizmu; bezrobotnym może zostać ktoś, kto pracuje w zamian za płacę, kto ma swobodę zaprzestania pracy lub kto może być jej pozbawiony przez kogoś innego; warunki takie spełnia system kapitalistyczny w XIX w.

⁵ W. Urbanik, *Bezrobocie i zatrudnienie w małym mieście: socjologiczne studium zachowań bezrobotnych*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003, s. 16.

⁶ Przykłady powyższe zostały zaczerpnięte z pracy J. Garraty'ego, *Unemployment in History. Economic Thought and Public Policy*, Harper Row Gub, New York, Hagerstown, San Francisco, London, 1979, s. 4.

trudnienia: „powszechnie zauważana dolegliwość społeczna, z czego wynika także, iż władza publiczna zobowiązana jest do działań w kierunku jego minimalizacji”⁷. Dlatego tak ważnym wydaje się przedstawienie definicji bezrobocia w ujęciu różnych dyscyplin naukowych.

3. Definicja bezrobocia

Zjawisko bezrobocia posiada wieloaspektowy charakter, dlatego trudne jest wskazanie jego precyzyjnej definicji. Można je określić jako „zjawisko społeczno-ekonomiczne, które polega na pozostawianiu bez pracy pewnej części ludności w wieku produkcyjnym gotowych do jej podjęcia na typowych warunkach istniejących w gospodarce”⁸. W literaturze spotyka się z różnymi definicjami bezrobocia, jednak w większości przypadków należy wymienić trzy charakterystyczne cechy tego zjawiska:

- pozostawanie bez pracy,
- poszukiwanie pracy,
- gotowość do pracy⁹.

Wszystkie te cechy są zrozumiałe, jednak w rzeczywistości budzą wiele wątpliwości ze względu na ich ogólny charakter.

Jeden z ekonomistów zajmujących się rynkiem pracy i bezrobociem – E. Kwiatkowski uważa, że: „zjawisko bezrobocia należy do najbardziej palących problemów społecznych XX wieku i wiele wskazuje na to, iż również wiek XXI niewiele zmieni w tym względzie. Wysoka ranga problemu bezrobocia wynika z ekonomicznego, społecznego i politycznego znaczenia tego zjawiska. Bezrobocie nie tylko wpływa na standard życia ludności i dynamikę rozwoju gospodarczego, ale w istotnej mierze decyduje o nastrojach społecznych i popularności rządów”¹⁰. Można więc podkreślić znaczenie problemu bezrobocia, skutków, kosztów, jak i definicji tego pojęcia.

Definicje bezrobocia znacząco różnią się od siebie. Spowodowane jest to np. odmiennymi potrzebami obliczania wskaźnika bezrobocia, dlatego też inaczej postrzega się kwestię bezrobocia, jak również odmienną interpretację określonych zjawisk. Zjawisko to jest na tyle złożone, że inaczej definiowane jest przez ekono-

⁷ A. Hrebenda, J. Wódz, *Życie codzienne bezrobotnych w regionie Górnego Śląska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992, s. 42.

⁸ G. Grotkowska, *Czy Polska importuje bezrobocie?*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s. 15.

⁹ E. Kwiatkowski, *Bezrobocie...*, op. cit., s.13.

¹⁰ E. Kwiatkowski, *Bezrobocie...*, op. cit., s. 7.

mistów, polityków, prawników, socjologów czy psychologów¹¹. Wszyscy oni przyjmują różne kryteria kwalifikacji bezrobocia i osoby bezrobotnej, stosując wybrane metody badawcze¹².

Z punktu widzenia ekonomii bezrobocie jest głównie analizowane jako niewykorzystanie potencjału ludzkiej pracy jako czynnika produkcji. Jest to związane ze zmniejszeniem się wpływów do budżetu państwa, znacznym ograniczeniem siły nabywczej ludności jak również wzrostem wydatków na świadczenia społeczne. Należy pamiętać, że bezrobocie przez ekonomistów zostało zauważone w okresie ekonomii klasycznej. Nazywano je wówczas „nadmiarem ludności”. Natomiast pojęcie bezrobocie jako przymusową bezczynność zawodową, wprowadził na początku XX wieku angielski ekonomista J.A. Hobson do literatury ekonomicznej¹³.

Autorzy „Słownika pojęć ekonomicznych” bezrobocie definiują jako brak zatrudnienia dla ludzi zdolnych do pracy, aktywnie poszukujących i chętnych do jej podjęcia¹⁴. Według D. Begg, S. Fishera i R. Dornbuscha „bezrobocie to liczba osób zarejestrowanych jako poszukujące pracy i jednocześnie niezatrudnionych”¹⁵.

Inna definicja opisuje „bezrobocie jako zjawisko gospodarcze, w którym większa lub mniejsza liczba osób zdolnych do pracy i poszukujących pracy nie znajduje jej”¹⁶. W najczęściej przyjmowanych przez ekonomistów definicjach bezrobocia podkreśla się, że jest to sytuacja, w której część osób w wieku produkcyjnym, zdolnych i gotowych do pracy na typowych warunkach występujących w gospodarce, pozostaje bez pracy, pomimo podejmowanych poszukiwań¹⁷. Z bezrobociem w gospodarce ma się do czynienia wtedy, gdy na rynku pracy znajdują się osoby, które chcą pracować, a pozostają bez zajęcia¹⁸.

Bezrobocie to szczególny przypadek niezrównoważenia rynku pracy, tworzy ono nadwyżkę podaży pracy nad popytem na pracę i taka sytuacja ma miejsce w więk-

¹¹ Bezrobocie jest złożonym zjawiskiem i trudno je zinterpretować jednoznacznie. Jako zjawisko ekonomiczne i społeczne jest przedmiotem zainteresowań przedstawicieli wielu dziedzin naukowych: ekonomii, politologii, socjologii, prawa, psychologii, pedagogiki, demografii, statystyki; A. Nowak, *Bezrobocie wśród niepełnosprawnych*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002, s. 67.

¹² M. Szyłko – Skoczny, *Polityka społeczna wobec bezrobocia w Trzeciej Rzeczypospolitej*, WSiP, Warszawa 2004, s. 14.

¹³ E. Kwiatkowski, *Bezrobocie...*, op. cit., s. 13.

¹⁴ *Słownik Pojęć Ekonomicznych*, A. Błaszczyński (red.), Kraków 1995, s. 265.

¹⁵ D. Begg, S. Fisher, R. Dornbusch, *Ekonomia*, PWE, Warszawa 1995, s. 15.

¹⁶ *Mała encyklopedia ekonomii*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1978, s. 57-58

¹⁷ *Podstawy ekonomii*, R. Milewski, E. Kwiatkowski (red.), Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 391.

¹⁸ *Kompendium wiedzy o gospodarce*, E. Cyrson (red.), Wyd. Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 1996, s. 82.

szości gospodarek na świecie, gdzie jest niepełne zatrudnienie. Oznacza to, że występują osoby nie znajdujące zatrudnienia, czyli bezrobotni¹⁹. Ekonomiści posługują się również dość często definicją bezrobocia, która zakłada, że bezrobotnymi są: „osoby w wieku produkcyjnym pozostające bez pracy, które byłyby skłonne podjąć pracę przy obecnych stawkach płacy”²⁰. Konkludując, bezrobocie w ujęciu ekonomistów definiowane jest jako stan nierównowagi na rynku pracy.

Jeśli chodzi o punkt widzenia nauk prawnych, przedmiotem ich zainteresowania są jurydyczne aspekty gwarancji pracy i statusu bezrobotnego, jak również procedury pozyskiwania świadczeń o charakterze społecznym²¹. Politologia natomiast bierze pod uwagę problem bezrobocia z perspektywy zagrożeń, jakie może ono stwarzać zarówno dla mechanizmu sprawowania władzy, jak również dla wewnętrznego spokoju państwa. Tymczasem polityka społeczna bada społeczne skutki bezrobocia oraz rolę państwa i podmiotów odpowiedzialnych w walce z bezrobociem w obszarze społecznym. Chodzi tutaj głównie o minimalizowanie jego negatywnych skutków społecznych oraz skracanie czasu pozostawania bez pracy²².

Znacznie szerzej problem bezrobocia analizowany jest z perspektywy psychologii. Przedmiotem jej badań są skutki bezrobocia w sferze psychicznej, takie jak stres, choroby psychiczne, depresje, problemy z zaburzeniami tożsamości. Ujęcie psychologiczne dąży do poznania psychologicznych prawidłowości, które dominują nad zachowaniem się ludzi w sytuacji utraty pracy²³. W dyskusji nad bezrobociem pedagogika ukazuje to zjawisko jako problem braku pracy zarobkowej dla osób zdolnych, chętnych do pracy i jej poszukujących²⁴.

Socjologia natomiast przede wszystkim bada konsekwencje bezrobocia dla grup społecznych. Poddaje analizie reakcje bezrobotnych na pozbawienie ich miejsca pracy, ich sytuację rodzinną, zmiany, które bezrobocie powoduje w ich położeniu oraz postawy społeczeństwa wobec zjawiska bezrobocia i osób bezrobotnych²⁵.

Socjolog A. Giddens podaje, że bezrobocie to brak pracy, a praca oznacza tu płatne zajęcie, ale też pracę w określonym zawodzie. Zdaniem wielu socjologów analizu-

¹⁹ *Ekonomia zarys wykładu*, M. Żukowski (red.), Wyd. Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 263.

²⁰ J. Słoman, *Podstawy ekonomii*, PWE, Warszawa 2001, s. 307.

²¹ L. Florek, *Prawo pracy a bezrobocie*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 16.

²² W. Szubert, *Polityka społeczna XX wieku*, Wyd. Naukowe PWN, Katowice – Warszawa 2001, s. 48.

²³ A. Bańka, R. Derbis, *Pomiar i poczucie jakości życia u aktywnych zawodowo oraz bezrobotnych*, UAM, Poznań – Częstochowa 2004, s. 122.

²⁴ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, WAB, Bydgoszcz 2005.

²⁵ I. Reszke, *Stereotypy bezrobotnych i opinie o bezrobociu w Polsce*, PAN, Warszawa 1999, s. 63.

jących problem bezrobocia, definicja ta powinna być poszerzona o dwa przypadki: zniechęconych, którzy chcieliby pracować, ale nie szukają pracy, bo stracili nadzieję na jej znalezienie, i osoby z konieczności pracujące w niepełnym wymiarze godzin, które chciałyby pracować w pełnym wymiarze²⁶. Giddens przy wyjaśnieniu zjawiska bezrobocia odwołuje się do definicji Międzynarodowej Organizacji Pracy. Przedstawia osobę bezrobotną jako kogoś, kto nie ma pracy i jej poszukuje²⁷. Zdaniem Międzynarodowej Organizacji Pracy bezrobotni to osoby niemające pracy, ale chcące ją podjąć, które aktywnie poszukiwały zatrudnienia w ciągu ostatnich czterech tygodni i są gotowe zacząć pracę w ciągu najbliższych dwóch tygodni lub przyjęły ofertę pracy i czekają na rozpoczęcie²⁸.

Z socjologicznego ujęcia Z. Pisz analizuje bezrobocie w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym²⁹. W perspektywie przedmiotowej bezrobocie postrzegane jest jako kategoria analityczna rynku pracy i oznacza brak równowagi pomiędzy podażą pracy, a popytem na pracę. W ujęciu podmiotowym oznacza stan przymusowej bezczynności zawodowej osób, które są zdolne do pracy i pragną ją podjąć. W tym przypadku pod uwagę brane są określone społeczne aspekty bezrobocia.

W dwojaki sposób bezrobocie definiowane jest również przez I. Reszke, według której jest to, po pierwsze, ogólna liczba osób zarejestrowanych w instytucjach zajmujących się obsługą bezrobotnych, po drugie, jest to oszacowana na podstawie badań sondażowych liczba osób, które w tygodniu poprzedzającym badanie, nie były zatrudnione, poszukiwały pracy i chciały ją podjąć³⁰. Natomiast według W. Ratyńskiego bezrobocie stanowi formę czasowej, przymusowej dezaktywizacji zawodowej. Istnienie tego stanu wyklucza pełne zatrudnienie, czyli takie, które zgodne jest z predyspozycjami oraz kwalifikacjami posiadanymi przez osobę bezrobotną³¹. W rozumieniu socjologicznym bezrobocie oznacza więc „stan bezczynności zawodowej jednostek zdolnych do pracy i zgłaszających gotowość do jej podjęcia, z podkreśleniem, że chodzi przede wszystkim o jednostki, dla których podstawą egzystencji są dochody z pracy”³².

²⁶ A. Giddens, *Socjologia*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 430.

²⁷ Ibidem.

²⁸ M. Hill, *Polityka społeczna we współczesnym świecie. Analiza porównawcza*, Wyd. Difin, Warszawa 2010, s. 116.

²⁹ *Zadania społeczne*, Z. Pisz (red.), Wydawnictwo Akademii, Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2002, s. 110.

³⁰ I. Reszke, *Stereotypy bezrobotnych ...*, op. cit., s. 16.

³¹ W. Ratyński, *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*, Wyd. Difin, Warszawa 2003, s. 34.

³² T. Borkowski, A. Marcinkowski, *Socjologia bezrobocia*, Biblioteka Pracownika Socjalnego, Śląsk Wydawnictwo Naukowe, Katowice 1996, s. 16.

Można więc stwierdzić, że bezrobocie jest formą czasowej, przymusowej dezaktywizacji zawodowej, której istnienie wykluczy stan pełnego zatrudnienia. Oznacza to także przesunięcie zasobów pracy ze sfery wytwarzania do sfery bierności zawodowej³³.

4. Osoby bezrobotne

Próbując przedstawić definicje bezrobocia, należałoby także zaprezentować pojęcie osoby bezrobotnej. Bezrobotni to „ludzie, którzy nie są zatrudnieni, lecz aktywnie poszukują pracy lub oczekują na powrót do pracy”³⁴. Uszczegóławiając tę definicję należy stwierdzić, że w ciągu ostatnich czterech tygodni osoba ta aktywnie poszukiwała pracy, czyli podjęła wysiłek by tę pracę znaleźć (np. odbywała rozmowy kwalifikacyjne, wysyłała życiorys), bądź została „czasowo zwolniona z pracy i oczekuje, że będzie wezwana do podjęcia zatrudnienia, albo ma się zgłosić do pracy w ciągu najbliższego miesiąca”³⁵.

Jeszcze inne źródła podają, że osoba bezrobotna to taka, która będąc w wieku produkcyjnym, nie wykonuje pracy zarobkowej³⁶. J. Kirenko i E. Sarzyńska bezrobocie określili jako stan bezczynności zawodowej osób w wieku produkcyjnym, które są zdolne i gotowe do podjęcia pracy, a mimo podjętych wysiłków nie znajdują zatrudnienia³⁷.

W definicjach określających zjawisko bezrobocia najczęściej występują trzy cechy osób w wieku produkcyjnym. Są to:

- bezrobocie dotyczy osób niewykonujących pracy najemnej i niepracujących na własny rachunek,
- dotyczy osób chętnych i mogących pracować na typowych warunkach obowiązujących w gospodarce,
- dotyczy osób poszukujących pracy³⁸.

³³ W. Ratyński, *Problemy...*, op. cit., s. 34.

³⁴ P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Ekonomia, Tom 2*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 576.

³⁵ Ibidem, s. 298.

³⁶ L. Miś, M. Nóżka, M. Smagacz-Poziemska, *Nasze problemy, bieda i bezrobocie we współczesnym społeczeństwie polskim*, Wyd. Universitas, Kraków 2011, s. 101.

³⁷ J. Kirenko, E. Sarzyńska, *Bezrobocie, niepełnosprawność, potrzeby.*, Wyd. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS), Lublin 2010, s. 10.

³⁸ R. Milewski, *Elementarne zagadnienia ekonomii*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 398.

Trafną, z punktu ekonomicznego, definicję bezrobocia podał M. Kabaj. Autor określa bezrobocie jako „przesunięcie zasobów pracy ze sfery pracy do sfery bierności zawodowej, w której nie uczestniczy się w procesach pracy. Bierze się udział natomiast w podziale produktu wytworzonego przez innych pracowników³⁹”.

Osoba bezrobotna to taka, która poszukuje pracy zarobkowej, jest pozbawiona możliwości jej wykonywania, ponieważ brak jest ofert pracy. Posiada ona status bezrobotnego, który wynika z zarejestrowania się przez nią we właściwym Powiatowym Urzędzie Pracy. Warunki, które spełnić musi osoba rejestrująca się, regulowane są odpowiednim ustawodawstwem każdego kraju⁴⁰.

Według Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) bezrobotny to osoba, która jednocześnie⁴¹:

- pozostaje bez pracy,
- poszukuje pracy,
- w ciągu miesiąca poprzedzającego badanie rynku pracy efektywnie szukała pracy lub w momencie badania oczekuje na jej podjęcie w ciągu 15 najbliższych dni.

W Polsce jest to Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Osobę bezrobotną definiuje ona jako tą, która ukończyła 18 lat, nie osiągnęła wieku emerytalnego oraz nie nabyła prawa do emerytury lub renty⁴² i:

- bezpośrednio przed rejestracją była zatrudniona nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres co najmniej 6 miesięcy,
- nie jest zatrudniona i nie wykonuje innej pracy zarobkowej,
- jest zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy, jaki obowiązuje w konkretnym zawodzie lub służbie,

³⁹ M. Kabaj, *Społeczne aspekty rozwoju, elementy przeciwdziałania ubóstwu i bezrobociu*, PWE, Warszawa 2000, s. 20.

⁴⁰ *Leksykon polityki społecznej*, B. Rysz-Kowalczyk (red.), Oficyna Wydawnicza ASRA-JR, Warszawa 2002, s. 22.

⁴¹ *Polityka Gospodarcza*, B. Winiarski (red.), Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 404.

⁴² Nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej, renty rodzinnej w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę albo po ustaniu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, zaprzestaniu prowadzenia pozarolniczej działalności, nie pobiera nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, zasiłku przedemerytalnego, świadczenia przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego; z tytułu niezdolności do pracy, przyznanej przez zagraniczny organ emerytalny lub rentowy, w wysokości co najmniej najniższej emerytury.

- nie uczy się w szkole w systemie dziennym⁴³,
- jest zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy, właściwym dla jej miejsca zameldowania⁴⁴,
- nie jest właścicielem lub posiadaczem samoistnym lub zależnym nieruchomości rolnej⁴⁵,
- nie prowadzi działalności gospodarczej.

Natomiast z metodologii BAEL przyjętej przez Główny Urząd Statystyczny wypracowano obowiązującą, ogólną definicję bezrobotnego, która jest aprobowana i używana również przez Międzynarodową Organizację Pracy i Eurostat. Według tego podejścia za bezrobotnego można uważać taką osobę, która:

- znajduje się w określonym przedziale wiekowym, to jest między 15, a 74 rokiem życia,
- w okresie badanego tygodnia nie była osobą pracującą,
- aktywnie poszukiwała pracy,
- była gotowa podjąć pracę w tygodniu badanym i następnym.

W stosunku do trzeciego aspektu wprowadzono wyłączenie dotyczące oczekiwania na podjęcie pracy już załatwionej. Dlatego do bezrobotnych zaliczają się również te osoby, które nie poszukiwały pracy ze względu na fakt wyżej wspomnianego oczekiwania. Okres ten nie może być jednak dłuższy niż 3 miesiące.

Zauważyć można, oprócz wielu definicji bezrobocia, także różnorodne definiowanie osoby bezrobotnej. Nie istnieje jedna uniwersalna definicja bezrobotnego, lecz w zależności od instytucji i na jakie potrzeby ją podającą.

⁴³ Nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem uczącej się w szkole dla dorosłych lub przystępującej do egzaminu eksternistycznego z zakresu programu nauczania tej szkoły lub w szkole wyższej, gdzie studiuje na studiach niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania stałego lub czasowego powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

⁴⁴ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2004, nr 99, poz. 1001 z późn. zm.; Dz.U.2008, nr 69, poz. 415.).

⁴⁵ O powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe lub nie podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe; nie uzyskuje przychodów podlegających opodatkowaniu podatkiem dochodowym z działów specjalnych produkcji rolnej, chyba że dochód z działów specjalnych produkcji rolnej, obliczony dla ustalenia podatku dochodowego od osób fizycznych, nie przekracza wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 2 ha przeliczeniowych ustalonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego na podstawie przepisów o podatku rolnym, lub nie podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w takim gospodarstwie.

Podsumowanie

Bezrobocie to bardzo poważny problem państwowy, społeczny i indywidualny osób nim dotkniętych. Istnieje zasadnicza różnica pomiędzy byciem bezrobotnym, pozbawionym pracy, od sytuacji, kiedy człowiek zostaje bezrobotnym dobrowolnie, czyli rezygnuje z pracy z zamiarem znalezienia lepszej i bardziej opłacalnej. Różnica ta przejawia się m.in. w konsekwencjach psychologicznych, które dotyczą osoby bezrobotnej oraz podejściu do perspektywy pracy i swojej sytuacji⁴⁶. Bez względu na charakter i przyczyny bezrobocia ważne jest, by poszukujący pracy znaleźli takie zatrudnienie, które pozwoli im na normalne funkcjonowanie pod względem społecznym i ekonomicznym.

Żadne z przedstawionych ujęć zjawiska bezrobocia i osoby bezrobotnej, nie definiuje ich w stopniu zupełnym. Związane jest to z aspektem różnych ujęć tego problemu, gdyż bezrobocie jest zjawiskiem budzącym wiele obaw wśród ekonomistów, polityków, socjologów, psychologów, prawników oraz całego społeczeństwa. Pojawia się w sytuacji braku równowagi na rynku w pracy, kiedy to liczba osób zdolnych i chętnych do pracy przewyższa ilość miejsc pracy. W krajach gospodarki rynkowej jest to wynik zachodzących mechanizmów rynkowych oraz zmian w strukturach gospodarczych. Zbyt wiele czynników na nie wpływa i zbyt wiele rodzajów bezrobocia można zdefiniować.

Podsumowując: definicja bezrobocia ulega ewolucji. Pojęcie to wiąże się z innymi dyscyplinami naukowymi, współpracuje z nimi i jest nierozdzielną częścią niektórych nauk. Należy też podkreślić, że jego skala zwiększa się wbrew coraz większym zainteresowaniem tematyką jego zwalczania.

Sociology and other science about employment and unemployment – Part II

Abstract

The definition of unemployment is evolution. This concept relates to other disciplines, working with them and is an integral part of some of the teachings. It should be noted that the scale increases in spite of growing interest in the subject of combat. It can be seen, in addition to many definitions of unemployment, including a variety of defining an unemployed person. There is no universal definition of unemployed, but depending on the institution and what it needs feed. Therefore it can be concluded that unemployment is a very serious problem state, social and individual people affected by it. There is a fundamental

⁴⁶ *Encyklopedia psychologii*, W. Szewczuk (red.), Fundacja Innowacja, Warszawa 1998, s. 40.

difference between being unemployed, deprived of work, from the situation when a person is unemployed voluntarily quits his job or with the intention of finding a better and more profitable. The purpose of this article is therefore to present aspects of the work and unemployment shots using different scientific disciplines, paying particular attention to the diversity of definitions and approaches in determining the unemployed.

Keywords: employment, unemployment, labor market.